

სუბტროპიკული ხურმა

სამშობლო. ჩრდილოეთ ჩინეთი. მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაშია გავრცელებული - იაპონიაში, ჩინეთში, თურქეთში, აშშ-ში, ესპანეთში, იტალიაში, შუა აზიის ქვეყნებში, აზერბაიჯანში და სხვა. საქართველოში იგი შემოტანილ იქნა იაპონიიდან 1895 წელს ჩაქვში.

კულტურის მნიშვნელობა. იგი მოჰყავთ სამკურნალო, დიეტური თვისებების გამო. ნაყოფი მეტად საამო და გემრიელია.

გავრცელების ზონებია. საქართველოს მასშტაბით ეს კულტურა საკმაოდაა გავრცელებული აფხაზეთში, აჭარაში, სამეგრელოში, გურია-იმერეთში და ნაწილობრივ აღმოსავლეთ საქართველოს რეგიონებშიც

ხურმის გავრცელების სახეობებია.

ძირითადად გავრცელებულია ვირგინიის, კავკასიური და აღმოსავლური (სუბტროპიკული) ხურმა. ამათგან პირველი ორი გამოიყენება

მხოლოდ საძირედ, ხოლო მესამე ხეხილად.

როგორც წესი ხურმის ჯიშები იყოფა სამ ჯგუფად დამტვერიანების შესაბამისად:

- 1) მუდმივ მდედრობითი, რომლებიც ივითარებენ მხოლოდ მდედრობით ყვავილებს.
- 2) მუდმივ მამრობითი, რომლებიც ივითარებენ მხოლოდ მამრობით ყვავილებს.

3) ცვალებადი, რომლებიც იცვლიან გემოს დარბილობის ფერს დამტვერვის მიხედვით. მოსახლეობაში ძირითადად გავრცელებულია სამრეწველო და სამომხმარებლო დანიშნულების შემდეგი ჯიშები:

1. ჰაჩია	6. ტანენეში
2. ჰიაკუმე	7. ზენჯი-მარუ
3. ფუიუ	8. XX საუკუნე
4. ჩინებული	9. ტამოპანი და სხვა
5. როხო ბრილიანტი	

ამათგან მოსახლეობაში ყველაზე მეტად გავრცელებული ჯიშებია: ჰიაკუმე ანუ კოროლიოკი და ჰაჩია ანუ „ალიადა“ როგორც მას მოსახლეობაში ეძახიან.

სუბტროპიკული ხურმის ყვავილობის პერიოდი მაისიდან ივნისის შუა რიცხვებამდე გრძელდება. ვინაიდან მისი მსხმოიარობა დამოკიდებულია დამტვერვაზე ბალის გაშენებისას აუცილებელია დამამტვერიანებელი ჯიშების შერჩევით ალაგ-ალაგ დარგვა.

გაშენება. ბალის გაშენებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ტერიტორიის სწორად შერჩევას, რადგანაც იგი იტანს 18-20° ცინვას და ნალექების რაოდენობა უნდა აღემატებოდეს 1000 მმ-ზე მეტს, ხოლო აქტიურ ტემპერატურათა ჯამი 3000-3500 ვეგეტაციის პერიოდში. კარგად ხარობს ნოყიერ, წყალგამტარ, ნეიტრალურ და სუსტი მჟავე რეაქციის მქონე ნიადაგში.

მისი გამწვანებისათვის როგორც ყველა სხვა მრავალწლიანი კულტურისათვის ნიადაგი უნდა დამუშავდეს ღრმად 40-45 სმ-ის სიღრმეზე. 15°-ის მეტი დაქანების ფართობებზე უნდა მოეწყოს ტერასები. მცენარეები ირგვება 6 x 6, 6 x 7, 6 x 8 მეტრის დაშორებით. შემჭიდროებული წესით ან სადედე ბაღის გამწვანებისას მცენარეები ირგვება 5 x 4, 5 x 5 მეტრი კვების არით. დარგვის წინ ორმოები იჭრება 0,5 მეტრის სიღრმეზე და 1 მეტრის დიამეტრით. ორმოში აუცილებელია შეტანილი იქნას 20-25 კგ წინასწარ მომზადებული ორგანული სასუქი (ტორფ-ნაკელიანი კომპოსტი ან გადამწვარი ნაკელი და სხვა). მიძიმე და თიხა ნიადაგებში სასურველია სილისა და ნახერხის შეტანა. დარგვის წინ როგორც წესი თითო ძირის ქვეშ შეაქვთ 60 გრ. ფოსფოროვანი და 40 გრ. კალიუმისანი სასუქი. დარგვისას უნდა მოხდეს ნერგების ფესვების შეკვცა და წუნწახში ამოვლება, მცენარის 80-100 სმ. სიმაღლეზე გადაჭრა და დარგვა. ახალდარგული ნერგი აუცილებლად უნდა მოირწყას და აიკრას ჭიგოზე. ნერგების დარგვის საუკეთესო დროა გვიანი შემოდგომა (ნოემბერი) და ადრე გაზაფხული (15 აპრილამდე). მასიური პლანტაციის (1 ჰა-ზე მეტი) გამწვანებისას აუცილებელია ქარსაცავი ზოლების მოწყობაც.

ნერგების გამოყვანა (გამრავლება).

როგორც წესი ხურმა მრავლდება კალმებით, თესლით და კვირტით მცნობით. ამათგან გამრავლების ყველაზე მიღებული და გავრცელებული ფორმაა ოკულირება (კვირტით მცნობა). სამირედ ძირითადად იყენებენ კავკასიური ხურმის, იშვიათად ვირგინიის ხურმის თესლნერგებს. კავკასიური ხურმის სამირეები ინვითარებენ ფუნჯა ფესვთა სისტემას, რაც შემდგომში ხელს უწყობს ნერგების გადარგვის შემდგომ პერიოდში მათ ადვილად გახარებას, ხოლო ვირგინიის ხურმის მცენარეები ინვითარებენ მთავარღერძა სუსტად განვითარებულ ფესვთა სისტემას, რის გამოც ცუდად იტანენ გადარგვას.

მცნობას აწარმოებენ გამოზრდილ სტანდარტულ სამირეებზე აგვისტო-სექტემბერში, თუმცა მცნობა შეიძლება განვახორციელოთ ადრე გაზაფხულზეც, მაგრამ ამისათვის საჭიროა საკვირტო კალმები ავიროთ

თებერვლის პირველ ნახევარში და შევინახოთ გრილ ტენიან ადგილას სილაში.

მოვლა-პატრონობა. მცენარის განვითარების საწყის ეტაპზე ძალიან დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ვარჯის ფორმირებას. ამიტომ შტამბის ქვედა ზოლში უნდა მოცილდეს ზედმეტი ყლორტები და დატოვებული იქნას სხვადასხვა მხარეს 4-5 ყლორტი, რომელთაგან ერთს უნდა მიეცეს ლიდერის მნიშვნელობა. მომდევნო წლებში როგორც წესი ადრე გაზაფხულზე საჭიროა გასხვლითი ოპერაციების ჩატარება, მცენარეს უნდა მოცილდეს ზედმეტი და გამხმარი ტოტები.

ნერგვის დარგვის შემდეგ საჭიროა ნიადაგის გაფხვიერება, სარეველების და მავნებელ დაავადებათა წინააღმდეგ ბრძოლითი ღონისძიებების ჩატარება პრაქტიკაში დანერგილი აგრო-წესების შესაბამისად, საჭიროების შემთხვევაში მათი მორწყვა.

ახალგაზრდა ნარგავების ქვეშ 8-10 წლამდე შეაქვთ მინერალური სასუქები ერთ ჰა-ზე გაანგარიშებით აზოტოვანი 90-100 კგ. ფოსფოროვანი 70-80 კგ. და კალიუმისანი 30-40 კგ. მოზრდილი ხეების ქვეშ შესატანი სასუქების რაოდენობა უნდა გაიზარდოს 30-40%-ით. ფოსფოროვან-კალიუმისანი სასუქები შეიტანება ადრე გაფხვიერებულ ნიადაგის დამუშავების წინ, ხოლო აზოტოვანი

სასუქები სასურველია შეტანილ იქნას ორჯერადად. ბაღის ადგილმდებარეობიდან გამომდინარე სასურველია მოეწყოს წვეთობრივი მორწყვის სისტემა, თუ ამის შესაძლებლობა არ არის ზაფხულის (ვეგეტაციის) პერიოდში სასურველია მცენარეების მორწყვა ორჯერ მაინც.

გასხვლა. ახალგაზრდა ნარგავებში ვარჯის ფორმირებისას ყურადღება უნდა მიექცეს იმ გარემოებას, რომ ცენტრალურ ღერძზე (შტამპზე) უნდა იყოს 5-7 ჩონჩხის იარუსებად განვითარებული გვერდითი ტოტები. გაზაფხულზე მცენარეთა გასხვლითი ოპერაციების ჩატარების დროს მცენარეს უნდა მოცილდეს გამხმარი, გადატეხილი და მსხმოიარობა დამთავრებული ყლორტები, რადგანაც როგორც წესი შემდგომ წლებში ისინი უნაყოფოა, ამავე დროულად ხელს უწყობს ვარჯის ზედმეტი ტოტების მოცილებას და ვარჯის შიგა არეალის უკეთ განათებას.

ხურმის მავნებელი - დაავადებები და მასთან ბრძოლა. ხურმის ნარგავებზე გავრცელებულია შემდეგი მავნებელ-დაავადებები: ფარიანები, ცრუფარიანები, თრიფსები, წითელი ტკიპა, ნაყოფის ნაცრისფერი სიდამპლე, ფოთლების ხშირი სილაქავე და ხურმის ქეცი, მათ წინააღმდეგ საბრძოლველად გამოიყენება მინერალური ზეთის ემუსია, ბორდოს ერთ პროცენტისანი ხსნარი და ფოსფორ-ორგანული პრეპარატები, პრეპარატების დოზები და გამოყენების ვადა ყველა კონკრეტულ სიტუაციაში უნდა განისაზღვროს ინდივიდუალურად, მცენარის ზრდა-განვითარების და მავნე ორგანიზმების განვითარების ფაზების შესაბამისად. თუმცა აღნიშნული მცენარე იშვიათად განიცდის მავნებელ-დაავადებათა მხრიდან დაზიანებას.

მოსავლის აღება. მოსავლის აღების დრო დამოკიდებულია ჯიშზე და მისი გამოყენების პირობებზე, მაგალითად ჰაჩია იკრიფება მაშინ, როდესაც ნაყოფის ზედაპირის ორი მესამედი გაყვითლებულია, ადრე მოკრეფილი ნაყოფი ცუდი გემოსია. ჰიაკუმეს ნაყოფის კრეფა დასაშვებია მათი სრული სიმწიფის შემდეგ. ჩინებული ჯიშის ნაყოფი ტრანსპორტირებადია და შენახვასაც კარგად უძლებს, ამიტომ ნაყოფის კრეფა უნდა მოხდეს მისი სიმწიფეში გადასვლამდე. კრეფის დროს აუცილებელია ხურმის ნაყოფს არ მოსცილდეს ყუნწი და ნაყოფის

კანი არ დაზიანდეს. სრულ სიმწიფეში შესვლის სემდეგ ნაყოფი კარგავს სიმწკლარტეს, რბილობი რბილდება და ნაკლებად ტრანსპორტირებადი ხდება. მსხვილნაყოფა ჯიშები ტარაზე ეწყობა ერთ რიგად. ხურმის ნაყოფის შენახვის ოპტიმალური ტემპერატურაა 1-2°C ამ შემთხვევაში ის თავს მარტამდე ინახავს.

ვინაინად ხურმის ნაყოფის მომწიფება თითქმის ერთდროულად მიმდინარეობს, ხოლო მისი რეალიზაცია გართულებულია ამიტომ მისი ნაყოფი შესაძლებელი და გამართლებულია სხვადასხვა სახის ჩირების დასამზადებლად. ჩირად შრობა ტარდება სპეციალურად მომზადებულ საშრობებში ან კანაფის ძაფზე ასხმული რბილობის მზეზე გამოშრობით.

ჩირის დასამზადებლად გამოსაყენებელია ყველა ჯიშის ხურმის ნაყოფი თუმცა საჩირედ უკეთეს

თეს მასალად ითვლება ის ჯიშები, რომლებიც თესლს არ შეიცავენ ან მცირე თესლიანობით გამოირჩევიან. ჩირის ხმობის პერიოდი დამოკიდებულია კლიმატურ პირობებზე. მშრალ, მზიან და ქარიან ამინდში ხმობა გრძელდება 7-10 დღეს, ტენიან ამინდში კი ეს პერიოდი გრძელდება 15-25 დღის განმავლობაში.

ხელოვნურად ხმობის დროს ტემპერატურა სასურველია იყოს 50-60°C და თანდათანობით უნდა ავიდეს 70-75°C-მდე. წინააღმდეგ შემთხვევაში ნაყოფს უმაგრდება გარეთა ქერქი, ხოლო გული რჩება ტენიანი, რაც შემდგომში მის დაობებას იწვევს. ერთი კგ. ჩირის მისაღებად საჩიროა 5-7 კგ. ნაყოფი. მზა ჩირი იფუთება და ინახება ყუთებში, რომლის შიგნით ჩაფენილი უნდა იყოს პერმანგანატის ქაღალდი. შეფუთვა უნდა მოხდეს მჭიდროდ და ჰერმეტიულად.